

УДК 394.2:351.85(477.42)

ORCID iD 0000-0001-5345-1364

**С. Виткалов,
А. Таборовець**

ІНСТИТУЦІЙНІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ СВЯТКОВО-ОБРЯДОВОЇ ТРАДИЦІЇ ПОЛІССЯ В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню еволюції інституційних та організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України. Виявлено розвиток механізмів збереження поліської обрядовості. Розглянуто первинну модель підтримки через громаду та церковні парафії, що забезпечували автентичність обрядових практик через міжпоколінну передачу та релігійну легітимацію народних звичаїв. Досліджено етнографічний період, коли наукове документування та фольклористичні експедиції стали формою опосередкованої підтримки через введення традицій до наукового обігу. Проаналізовано суперечливу модель радянського періоду, що поєднувала ідеологічні обмеження з державним патронажем фольклорних практик крізь призму мережі установ культури та професійних колективів. Визначено роль академічного сектору у систематичному документуванні традицій та створенні наукової бази для охорони спадщини. Встановлено, що період державної незалежності характеризується формуванням багаторівневої системи інституційної підтримки через міжнародні конвенції, національні переліки, проектне фінансування культурних фондів, цифровізацію та інтеграцію у культурний туризм. Доведено, що сучасна модель поєднує державну підтримку, міжінституційну координацію та економічні стимули для громад, що створює комплексну систему збереження живої традиції відповідно до міжнародних стандартів охорони нематеріальної культурної спадщини.

Ключові слова: інституційні моделі, організаційні форми, святково-обрядова традиція, Полісся, нематеріальна культурна спадщина.

DOI 10.34079/2518-1343-2025-15-30-46-55

Постановка проблеми. Полісся, як етнокультурний регіон України, вирізняється унікальною святково-обрядовою традицією, що зберегла архаїчні риси та дохристиянські елементи до сьогодення. Розвиток механізмів підтримки поліської обрядовості від традиційних громадських практик до сучасних інституційних форм охорони нематеріальної культурної спадщини відображає загальні тенденції еволюції соціокультурного менеджменту в Україні. Протягом століть святково-обрядовий комплекс Полісся підтримувався різними соціальними інститутами, організаційними структурами та управлінськими моделями, кожна з яких відповідала специфічним історичним умовам та культурним викликам свого часу. Календарні свята та родинні обряди, що формують основу поліської традиції, потребували постійної підтримки для забезпечення культурної наступності та збереження регіональної ідентичності. Сьогодні інституційні механізми підтримки святково-обрядової практики Полісся демонструють складну систему спеціалізованих державних установ, науково-дослідних інституцій та міжнародних організацій з охорони культурної спадщини. Аналіз історичної динаміки організаційних моделей підтримки поліської обрядовості набуває особливої актуальності в контексті формування сучасної системи менеджменту нематеріальної

культурної спадщини та необхідності вироблення ефективних стратегій збереження автентичних культурних практик в умовах глобалізації та уніфікації культурного простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть у вітчизняному науковому дискурсі питанням етнографічного вивчення Полісся займалися численні українські науковці. Базу емпіричних даних становлять колективні томи експедицій «Полісся України» під науковою редакцією С. Павлюка, які зафіксували календарні практики, локальні варіанти й контексти побутування обрядів, а також увели їх у науковий обіг. На цьому корпусі вибудовано тематичні студії про структуру календарної обрядовості, її семіотику, регіональні відмінності та зв'язок із повсякденністю, зокрема у працях Н. Руденко, І. Несен, Л. Шевчук, О. Герасимчук, Л. Васильєвої. Огляд інноваційних інструментів охорони і популяризації нематеріальної культурної спадщини подано у міждисциплінарних працях А. Гаврилюк, Х. Плещан, В. Антоненко, що узагальнюють практики документування, цифрових платформ і залучення громад.

Серед сучасних авторів слід згадати В. Литовченко (Литовченко), зміст розвідки якої спрямовується на виявлення архаїчних традицій (бортництва) у сучасному вимірі, І. Рачковську (Рачковська, 2024), матеріали статті якої виявляють специфіку прадавнього обряду Водіння Куста, згадки про який є у Слові о полку Ігоревім. Чималий пласт інформації з окресленого напрямку концентрується й в дослідженнях, опублікованих частково і українськими науковцями в іноземних виданнях (Кметюк та Толошняк, 2024; Semeniuk and Danyliuk-Tereshchuk, 2023), які подають опертивний матеріал про низку явищ регіональної сфери культури і посилання на які подано в основному тексті. Для порівняльної характеристики можна згадати й розвідку М. Шпаковської та С. Виткалова (Шпаковська та Виткалов, 2024; Виткалов 2022), у змісті якої прослідковується ідея активного розвитку креативних індустрій для стимулювання народної культурної практики. У цьому ж ряду можна згадати й розвідку одного з авторів цієї статті, спрямовану на виявлення нових аспектів роботи з вимушено переміщеними особами.

Таким чином, наукова думка в окресленому аспекті зосереджена на документуванні та типологізації поліської обрядовості, інструментах охорони і цифровізації, а також на економіко- культурних механізмах залучення громад. Водночас недостатньо вивченим лишається питання інституційних і організаційних моделей підтримки святково обрядової традиції Полісся у тривалій історичній динаміці України, їхньої порівняльної результативності та стійкості в умовах децентралізації, цифрової трансформації і воєнних викликів. Наявність окресленої прогалини зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – систематизувати та виявити еволюцію інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України.

Виклад основного матеріалу. Первинною організаційною моделлю підтримки святково-обрядової традиції Полісся виступала сама громада, що функціонувала як самодостатня соціальна структура збереження та передачі культурної інформації. У традиційному поліському суспільстві святково-обрядовий цикл підтримувався звичним устроєм життя селян. Календарні свята відзначали важливі моменти аграрного календаря та позначали ритми природних циклів. Обряди (водіння Куста на Зелені Свята, Коляди та Щедрого вечора взимку, Русалій та купальських дійств влітку) формували цілісну систему традиційної культури (Праукраїнські обряди зелених свят). Культурні практики, послідовно регулювали соціальні відносини та забезпечувала культурну наступність. Передача знання про порядок проведення обрядів здійснювалася через неписані норми та механізми міжпоколінної трансляції в межах родини та

сільської общини. Громада виступала одночасно носієм, хранителем та організатором обрядових практик, забезпечуючи їх автентичність через безпосередню участь усіх членів спільноти в святковому дійстві. Відсутність формалізованих інституційних структур компенсувалася міцністю соціальних зв'язків та високою мірою інтеграції обрядових практик у повсякденне життя громади, що створювало природне середовище для збереження традиції.

Церква як релігійний інститут відіграла важливу роль у підтримці поліської обрядовості через механізми адаптації язичницьких ритуалів до християнських свят та інтеграції народних звичаїв у церковний календар. Поліські громади поєднували дохристиянські дійства з відвідуванням храму, що виявлялося у практиці освячення зілля після обряду водіння Куста на Трійцю та несення його на могили предків (Агенція сталого розвитку міста, б.д.). Православна церква демонструвала лояльне ставлення до локальних звичаїв за умови їх неконфліктності з християнськими канонами, що дозволяло зберігати синкретичний характер поліської обрядовості (Ципишев, 2020). Церковні парафії виступали організаційними осередками, що структурували календарний цикл свят та забезпечували легітимацію народних практик через релігійну санкцію (Крикун, 2016). Духовенство, будучи інтегрованим у життя сільської громади, сприяло збереженню обрядових традицій через участь у святкових дійствах та толерантне ставлення до народних вірувань. Наявний синтез християнських та язичницьких елементів у поліській обрядовості дає підстави авторам стверджувати про певну гнучкість церкви як інституту культурної підтримки, здатного адаптуватися до регіональних особливостей традиційної культури та забезпечувати її тривалість через інкорпорацію у релігійну практику.

Інституційна підтримка поліської обрядовості набула якісно нового характеру з другої половини XIX століття через залучення етнографів та фольклористів до процесів документування та наукового осмислення народних традицій. У 1853-1880-х роках, як відомо, під керівництвом П. Чубинського проводилися масштабні етнографічні експедиції, що охопили поліські території, учасники яких здійснили систематичну фіксацію народних пісень, звичаїв та обрядів. Дослідники вводили елементи традиційної культури до наукового обігу, що дозволило зафіксувати архаїчні практики та підкреслити їхню цінність для становлення української нації (Макарчук, 2012). Діяльність уродженців Волинського Полісся, зокрема Лесі Українки та Олени Пчілки, сприяла популяризації поліської обрядовості через літературні твори та фольклорні записи поліських пісень і легенд (Semeniuk and Danyliuk-Tereshchuk, 2023). У міжвоєнний період робота продовжилася по обидва боки державного кордону. У радянській Україні етнографічні комісії збирали матеріали про побут поліщуків, а в складі Польщі діяльність розгортали українські культурно-просвітницькі товариства (Дмитренко, 2005). Хоча державної політики підтримки традицій у той період не існувало, увага науковців та краєзнавців слугувала опосередкованою формою підтримки через документування та популяризацію святково-обрядових практик регіону, що заклало підґрунтя для майбутнього інституційного визнання поліської спадщини.

Радянський період характеризувався суперечливою моделлю інституційної підтримки поліської обрядовості, що поєднувала ідеологічні обмеження з державним патронажем фольклорних практик у контрольованих формах. Комуністична влада намагалася викоринити релігійно забарвлені народні звичаї як пережитки минулого, що призвело до переходу багатьох традиційних обрядів Полісся у напівпідпільне побутування або їх трансформації відповідно до ідеологічних вимог (Вісті Рівненщини, 2021). Водночас радянська культурна політика активно використовувала фольклор в ідеологічно прийнятній формі через створення мережі будинків культури, при яких діяли

гуртки художньої самодіяльності та фольклорні ансамблі. Держава підтримувала адаптовані версії народних обрядів у вигляді сценічних постановок та фестивалів, що дозволяло зберігати елементи поліської традиції в модифікованому форматі. Заснування у 1958 році Поліського державного ансамблю пісні та танцю Льонук у Житомирі стало знаковою подією у формуванні інституційної моделі підтримки поліської культури на професійному рівні. Ансамбль виконував функцію хранителя традицій через включення до репертуару старовинних поліських пісень, фольклорних танців та обрядових дійств у художній обробці, що забезпечувало їх збереження та популяризацію протягом понад шести десятиліть діяльності (Кметюк та Толошняк, 2024). Інституційна підтримка святково-обрядової практики через мережу клубів та ансамблів дозволила зберегти чимало елементів поліської обрядовості, хоча й в адаптованій формі, придатній для сценічного втілення та ідеологічного контролю.

Слід також відзначити і роль академічної спільноти у збереженні поліської спадщини через організацію етнографічних експедицій та наукове документування традицій у період від 1953 до 1980-х років. Після аварії на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 році постало термінове завдання задокументувати культуру виселених поліських сіл, що призвело до створення при Національній академії наук України Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. Фахівці центру у співпраці з Львівським університетом здійснили масштабне дослідження традицій Полісся, зібравши унікальний польовий матеріал про календарні звичаї поліщуків, включно з експедицією у Ріпкинський район на Чернігівщині у 2017 р. (Halaichuk and Tsypyshev, 2019). На основі зібраних даних науковці уклали реєстри народного календаря, описували обряди та звичаї з акцентуванням на світоглядних аспектах свят, що формувало наукову базу для подальшої охорони нематеріальної культурної спадщини. Результати досліджень публікувалися в окремих збірниках, зокрема «Київське Полісся 1997 року» та «Овруччина 1999 року», що слугувало формою підтримки через наукове осмислення та популяризацію поліської обрядової культури. Діяльність академічного сектору забезпечила систематизацію знань про поліську традицію та створила документальну основу для її офіційного визнання як цінного елементу національної спадщини на наступних етапах культурної політики.

Період державної незалежності України від 1991 року ознаменувався формуванням якісно нової інституційної моделі підтримки святково-обрядових практик Полісся, яка здійснювалась відповідно до міжнародних стандартів охорони нематеріальної культурної спадщини та державної культурної політики. Приєднання України до Конвенції ЮНЕСКО 2003 року про охорону нематеріальної культурної спадщини через ратифікацію у 2008 році зобов'язало державу інвентаризувати та охороняти традиційні елементи культури, що створило правову основу для інституційної підтримки поліських обрядів (Закон України № 132-VI, 2008). У 2018 році традицію обряду водіння Куста в с. Сварицевичі Рівненської області офіційно включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України згідно з наказом Міністерства культури України № 995 від 16 листопада 2018 року, що закріпило державну охорону давнього поліського ритуалу (Міністерство культури України, 2018). Місцева громада Сварицевичів започаткувала власну ініціативу щорічного проведення фестивалю на честь свята Куста з метою відродження та збереження багатовікової спадщини Полісся, народного музикування, традицій, звичаїв та обрядів (Котяш, 2018). Внесення обряду до Національного переліку означало надання йому охоронного статусу, забезпечення підтримки через документацію та створення можливостей для подальшого просування до Репрезентативного списку.

Інноваційні організаційні моделі підтримки поліської традиції репрезентовані масштабними міжрегіональними проектами, що поєднують наукові, музейні, освітні та державні інституції в єдину мережу співпраці. У 2020 році стартував проект «Бортництво Полісся: архаїчна традиція в сучасному вимірі» за підтримки Українського культурного фонду, ініціатором якого виступив Вишгородський історико-культурний заповідник. Проект об'єднав науковців різних галузей, включно з етнологією, історією та біологією, та залучив ресурси кількох областей для підтримки давнього поліського ремесла сучасними методами. У рамках ініціативи створено віртуальний музей бортництва як інтерактивний вебсайт, де зібрано оцифровані експонати з музеїв Київщини, Житомирщини та Рівненщини, розміщено тривимірні моделі бортьових дерев, фото та відеоматеріали, методичні розробки (Литовченко, 2025). На думку авторів, проект слугує вдалим прикладом організаційної моделі підтримки нематеріальної спадщини через цифрові технології, міжінституційну координацію та проектне фінансування від державного культурного фонду. Згадана модель відрізняється від традиційних форм державного патронажу та створює можливості для масштабної популяризації регіональних традицій.

Окремої уваги заслуговують і регіональні (обласні) центри народної творчості. Вони функціонують як основні організаційні структури підтримки поліської обрядової практики на місцевому рівні через інтеграцію елементів традиції у культурно-мистецькі проекти та освітні програми. Рівненський обласний центр народної творчості організовує експедиції, майстер-класи та конкурси фольклорних колективів, що допомагає виявляти та підтримувати носіїв традицій, співочі гурти, майстрів та знавців обрядів (Мандруй Рівненщиною, б.д.). Громадські організації у співпраці з центром народної творчості проводили кулінарно-етнографічні експедиції у поліські села, документуючи традиційну кухню, зокрема страву мацик, обряд водіння Куста та вшанування старезних дерев. Популяризація результатів через засоби масової інформації та інтернет-платформи перетворює локальні звичаї на туристичні атракції регіону, стимулюючи громади підтримувати автентичні практики. Діяльність обласних центрів народної творчості забезпечує методичну підтримку закладам культури та розвиток аматорського мистецтва, фактично з'єднуючи національний та локальний рівні управління культурною сферою через координацію зусиль різних стейкхолдерів у збереженні та популяризації поліської спадщини.

Національні форуми та конференції виступають платформами координації зусиль державних та недержавних установ, громад та носіїв традицій для охорони поліських елементів нематеріальної культурної спадщини на різних рівнях управління. Такими заходами формується спільне бачення стратегії підтримки від документації та популяризації до офіційного визнання і передачі молодому поколінню через освіту та культурний туризм, що демонструє еволюцію від фрагментарних ініціатив до системної політики охорони нематеріальної спадщини Полісся. Слід також зауважити, що інноваційним механізмом підтримки поліської святково-обрядової традиції став культурний («зелений») туризм через інтеграцію автентичних практик у туристичні маршрути та створення економічних стимулів для громад. Нематеріальна культурна спадщина формує унікальну ідентичність регіону та приваблює відвідувачів через автентичні практики, традиції та обряди, що створює матеріальну базу для збереження живої традиції. На Рівненщині, до прикладу, традиція виготовлення мацика, як локального м'ясного продукту за старовинними рецептами, є гастрономічною візитівкою краю та способом збереження сімейних кулінарних практик. Використання традиції у розвитку гастрономічного туризму дозволяє поєднувати економічний ефект із популяризацією місцевої культурної спадщини, де автентичність процесу виготовлення

забезпечує культурну цінність та відрізняє місцеву гастрономію від масових продуктів харчової індустрії (Глушкова та Царук, 2017).

Уже згаданий обряд водіння Куста, що має дохристиянське коріння та пов'язаний з весняно-літнім календарним циклом, виступає прикладом ритуалу, що відображає гармонію людини й природи (Глушкова та Царук, 2017). Його включення у туристичні маршрути створює можливості для культурного («зеленого») туризму та етнографічних досліджень, сприяючи підвищенню інтересу до Рівненщини серед вітчизняних та іноземних відвідувачів, що демонструє нову модель підтримки традиції через її економічну капіталізацію без втрати автентичності і культурної цінності.

Поступовий розвиток інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України може бути систематизований через періодизацію. На думку авторів, доречним тут було б відобразити зміну домінуючих форм організації, джерел фінансування та механізмів управління культурними процесами. Традиційний період характеризувався громадською моделлю підтримки через неформальні механізми міжпоколінної передачі в межах сільської общини та родини, де церковні парафії забезпечували релігійну легітимацію народних практик. Етнографічний період від другої половини XIX століття до початку XX століття ознаменувався появою наукових експедицій та документуванням традицій інтелігенцією і фольклористами як форми опосередкованої підтримки через введення до наукового обігу.

Радянський період від 1920-х до 1991 року демонстрував суперечливу модель державної підтримки через мережу будинків культури та професійних ансамблів при одночасному ідеологічному обмеженні релігійно забарвлених практик. Період державної незалежності від 1991 року й до сьогодні характеризується формуванням комплексної системи інституційної підтримки через офіційне визнання елементів нематеріальної культурної спадщини, проектне фінансування від культурних фондів, міжінституційну координацію, цифровізацію та інтеграцію у культурний туризм.

Висновки. Історична динаміка інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся дає підстави стверджувати про трансформацію від неформальних громадських механізмів до комплексної системи державної та міжнародної охорони нематеріальної культурної спадщини. Традиційна модель підтримки через громаду та церковні парафії забезпечувала автентичність обрядових практик завдяки їх інтеграції у повсякденне життя та релігійний календар, що створювало природне середовище для міжпоколінної передачі культурної інформації. Етнографічний період ознаменувався появою наукового документування як форми підтримки через діяльність численних дослідників, що заклало основу для майбутнього інституційного визнання поліської спадщини. Радянський період характеризувався суперечливою моделлю державної підтримки через створення у 1958 році ансамблю Льонок та мережі будинків культури, що дозволило зберегти елементи традиції в адаптованій формі при одночасному ідеологічному обмеженні релігійних практик. Діяльність академічного сектору забезпечила систематичне документування традицій виселених сіл та створення наукової бази для охорони спадщини. Період державної незалежності сформував багаторівневу систему інституційної підтримки. Сучасна модель поєднує державну підтримку через регіональні центри народної творчості, проектне фінансування культурних ініціатив, цифровізацію через віртуальні музеї та інтеграцію автентичних практик у культурний туризм, що створює економічні стимули для громад підтримувати живу традицію. Перспективи подальшого розвитку пов'язані з поглибленням міжінституційної координації, розширенням міжнародного визнання поліських елементів через внесення до списків ЮНЕСКО, удосконаленням механізмів проектного фінансування та формуванням комплексних програм передачі традиції молодому поколінню через освіту та культурні індустрії.

Бібліографічний список

- Глушкова, Т.С. та Царук, Ю.В., 2017. Формування гастрономічної ідентичності Рівненщини. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, 2, с.19–24. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2017_2_5> (дата звернення: 29.09.2025).
- Дмитренко, А. 2005. Етнографічні дослідження Волині і Західного Полісся в другій половині XIX – першій третині XX століття: становлення наукової методики. *Етнічна історія народів Європи*, 20, с.15–21. Доступно: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2005/20/articles/2.pdf> (дата звернення: 29.09.2025).
- Крикун, Ю.С., 2016. Роль духовенства у збереженні культурних традицій Чорнобильського Полісся. *Археологія і давня історія України*, 3, с.265–269. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2016_3_33 (дата звернення: 29.09.2025).
- Литовченко, В.В., 2025. Бортництво Полісся: Архаїчна традиція у сучасному вимірі. *Український центр культурних досліджень*. Доступно: <<https://ucsr.org.ua/news/bortnytstvo-polissia-arkhaichna-tradytsiia-u-suchasnomu-vumiri/>> (дата звернення: 29.09.2025).
- Макарчук, С.А., 2012. *Історико-етнографічні райони України* : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка. Доступно: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/makarchuk-ist-etno-rayony_2-03-12.pdf (дата звернення: 29.09.2025).
- Агенція сталого розвитку міста, б.д. *Нематеріальна культурна спадщина Рівненщини: традиція виготовлення мацика та обряд «водіння Куста»*. [онлайн] Доступно: <<https://citydev.com.ua/uk/blog/nematerial-na-kul-turna-spadshina-rivnenshini-tradiciya-vigotvlennya-macika-ta-obryad-vodinnya-kusta>> (дата звернення: 28.09.2025).
- Вісті Рівненщини, 2021. *Праукраїнські обряди зелених свят – містична зустріч весни з літом*. [онлайн] Доступно: <<https://visti.rovno.ua/news/praukrainski-obryadi-zelenikh-svyat-mistichna-zustrich-vesni-z-litom>> (дата звернення: 28.09.2025).
- Міністерство культури України, 2018. Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : Наказ від 12.02.2018 № 105 : станом на 24 берез. 2025 р. *Верховна Рада України* [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text>> (дата звернення: 29.09.2025).
- Закон України Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини № 132-VI від 06.03.2008. *Верховна Рада України* [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>> (дата звернення: 29.09.2025).
- Рачковська, І., 2024. Обряд водіння Куста як прояв культу померлих на Поліссі. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. Філософські науки*, 2 (96), с. 46–57. DOI: [https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2\(96\).2024.46-57](https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2(96).2024.46-57) (дата звернення: 29.09.2025).
- Мандруй Рівненщиною, б.д. *Рівненський обласний центр народної творчості РОР*. [онлайн] Доступно: <<https://rivne.travel/locations/kz-rivnenskij-oblasnij-centr-narodnoi-tvorcosti-ror->> (дата звернення: 29.09.2025).
- Котяш, Л., 2018. Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області. *Автентична Україна*. [онлайн] Доступно: <<https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicia-obradu-vodinna-kusta-u-seli-svaricevici-dubrovickogo-rajonu-rivnenskoj-oblasti>> (дата звернення: 29.09.2025).

- Ципишев, С.І. 2020. Хлібні вироби поліщуків: технологічний та сакральний-семіотичний аспект. Доктор філософії. Дисертація. Львів. Доступно: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsypyshev_Serhii/Khlibni_vyroby_polischukiv_tekhnolohichnyi_ta_sakralno-semiotychnyi_aspekt.pdf (дата звернення: 29.09.2025).
- Шпаковська, М.П. та Виткалов, С.В. 2024. Соціокультурний потенціал регіону крізь призму нових креативних форм. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб.*, 48, с.442-449.
- Виткалов, С.В., 2022. Novi formy roboty oblasnykh tsestriv narodnoi tvorchosti iz vnutrishno-peremishchenymu osobamy: dosvid m. Rivne. *Volynska hazeta*, 20 chervn, p.5.
- Halaichuk, V. and Tsypyshev, S., 2019. Traditional calendar and mode of life customs and rituals of the Eastern Polissia (on field materials from Ripky district of Chernihiv region). *The Ethnology Notebooks*, 149 (5), pp.1305–1330. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2019.05.1305> (date of access: 29.09.2025).
- Кметюк, Т. та Толошняк, Н., 2024. Мистецька діяльність Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок». *АРТ-платФОРМА.*, 10(2), с. 69–86. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.69-86> (дата звернення: 29.09.2025).
- Semeniuk, L.S. and Danyliuk-Tereshchuk, T.Y., 2023. Folk ballads of Volyn and Volynian Polissia in Lesya Ukrainka's and her family members' records: regional specificity of plot and motives. *Transcarpathian Philological Studies*, 2 (28), pp. 204–209. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.38> (date of access: 29.09.2025).

References

- Hlushkova, T.S. and Tsaruk, Yu.V., 2017. Formation of the gastronomic identity of the Rivne region [Formuvannia hastronomichnoi identychnosti Rivnenshchyny]. *Psykhologohopedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ*, 2, pp.19–24. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2017_2_5 (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Dmytrenko, A., 2005. [Ethnographic research in Volhynia and Western Polissya in the second half of the 19th – first third of the 20th century: the formation of scientific methodology] *Etnohrafichni doslidzhennia Volyni i Zakhidnoho Polissia v druhii polovyni XIX – pershii tretyni XX stolittia: stanovlennia naukovoï metodyky. Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 2005, 20, pp.15–21. Available at: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2005/20/articles/2.pdf> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Krykun, Yu.S., 2016. Rol dukhovenstva u zberezheni kulturnykh tradytsii Chornobylskoho Polissia [The role of the clergy in preserving the cultural traditions of Chornobyl Polissya]. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2016, 3, 265–269. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2016_3_33 (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Lytovchenko, V.V., Bortnytstvo Polissia: Arkhaichna tradytsiia u suchasnomu vymiri [Polesie's Bortnistvo: Archaic tradition in a modern dimension]. *Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzen.* Available at: <https://uccr.org.ua/news/bortnytstvo-polissia-arkhaichna-tradytsiia-u-suchasnomu-vymiri/> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Makarchuk, S.A., 2012. *Istoryko-etnografichni raiony Ukrainy: navch. posib.* Lviv: LNU im. Iv. Franka. [Historical and ethnographic regions of Ukraine: textbook. Lviv: Ivan Franko Lviv National University] [online] Available at: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/makarchuk-ist-etno-rayony_2-03-12.pdf (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Ahentsiia staloho rozvytku mista*, n.d. Nematerialna kulturna spadshchyna Rivnenshchyny: tradytsiia vyhotovlennia matsyka ta obriad «vodinnia Kusta» [[online] Available at: .

- [online] Available at: <<https://citydev.com.ua/uk/blog/nematerial-na-kul-turna-spadshina-rivnenshini-tradiciya-vigotovlennya-macika-ta-obryad-vodinnya-kusta>> (Accessed 28.09.2025). (in Ukrainian)
- Visti Rivnenshchyny*, 2021. Praukrainski obriady zelenykh sviat – mistychna zustrich vesny z litom [Pre-Ukrainian rites of green holidays – the mystical meeting of spring and summer]. [online] Available at: <<https://visti.rovno.ua/news/praukrainski-obryady-zelenikh-svyat-mistychna-zustrich-vesni-z-litom>> (Accessed 28.09.2025). (in Ukrainian)
- Ministerstvo kultury Ukrainy, 2018. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho pereliku elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy: Nakaz vid 12.02.2018 № 105: stanom na 24 berez. 2025 r. [On approval of the National List of Elements of Intangible Cultural Heritage of Ukraine: Order of 12.02.2018 No. 105: as of March 24, 2025.] *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text>> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny № 132-VI vid 06.03.2008 [Law of Ukraine On Ukraine's Accession to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage No. 132-VI of 06.03.2008]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Rachkovska, I. 2024. Obriady vodinnia Kusta yak proiav kultu pomerlykh na Polissi. *Visnyk Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka. Filosofski nauky*, 2 (96), pp.46–57. DOI: [https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2\(96\).2024.46-57](https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2(96).2024.46-57) (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Mandru Rivnenshchynoiu, b.d. *Rivnenskyi oblasnyi tsentr narodnoi tvorchosti ROR*. [Rivne Regional Center of Folk Art ROR]. [online] Available at: <<https://rivne.travel/locations/kz-rivnenskij-oblasnij-centr-narodnoi-tvorcosti-ror->> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Kotiash, L., 2018. *Tradyciia obriadu «Vodinnia Kusta» u seli Svarytsevychi Dubrovytskoho raionu Rivnenskoj oblasti. Avtentychna Ukraina. [The tradition of the "Carrying the Bush" ritual in the village of Svarytsevichi, Dubrovytskyi district, Rivne region]*. [online] Available at: <<https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicia-obradu-vodinna-kusta-u-seli-svaricevici-dubrovickogo-rajonu-rivnenskoj-oblasti>> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Tsypyshev, S.I., 2020. *Khlibni vyroby polishchukiv: tekhnolohichni ta sakralno-semiotychni aspekt [Polishchuk bakery products: technological and sacral-semiotic aspects]*. Doktor filosofii. Dysertatsiia. Lviv. Available at: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsypyshev_Serhii/Khlibni_vyroby_polishchukiv_tekhnolohichni_ta_sakralno-semiotychni_aspekt.pdf> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)
- Shpakovska, M.P. and Vytkaľov, S.V., 2024. Sotsiokulturnyi potentsial rehionu kriz pryzmu novykh kreatyvnykh form [The socio-cultural potential of the region through the prism of new creative forms]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: nauk. zb. Vyp. 48*. Rivne: RDHU, pp.442-449 [571 s.].
- Halaichuk, V. and Tsypyshev, S., 2019. Traditional calendar and mode of life customs and rituals of the Eastern Polissia (on field materials from Ripky district of Chernihiv region). *The Ethnology Notebooks*, 149 (5), pp.1305–1330. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2019.05.1305> (Accessed 29.09.2025).

Kmetiuk, T., Toloshniak, N., 2025. Mystetska diialnist Poliskoho ansamblu pisni i tantsiu «Lonok» [Artistic activities of the Polesie Song and Dance Ensemble "Lyonok"]. *ART-platFORM*, 10 (2), pp.69–86. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.69-86> (Accessed 29.09.2025). (in Ukrainian)

Semeniuk, L.S., Danyiuk-Tereshchuk, T.Y., 2023. Folk ballads of Volyn and Volynian Polissia in Lesya Ukrainkas and her family members records: regional specificity of plot and motives. *Transcarpathian Philological Studies*. 2 (28), pp. 204–209. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.38> (Accessed 29.09.2025).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2025 р.

S. Vytkalov,

A. Taborovets

INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL MODELS OF SUPPORTING THE HOLIDAY-RITUAL TRADITION OF POLISSIA IN THE HISTORICAL DYNAMICS OF UKRAINE

The article is devoted to the study of the evolution of institutional and organizational models of supporting the holiday-ritual tradition of Polissya in the historical dynamics of Ukraine. The development of mechanisms for preserving Polissya rituals is analyzed. The primary model of support through the community and church parishes, which ensured the authenticity of ritual practices through intergenerational transmission and religious legitimation of folk customs, is considered. The ethnographic period is studied, when scientific documentation and folklore expeditions became a form of indirect support through the introduction of traditions into scientific circulation. The controversial model of the Soviet period, which combined ideological restrictions with state patronage of folklore practices through a network of cultural institutions and professional groups, is analyzed. The role of the academic sector in the systematic documentation of traditions and the creation of a scientific base for heritage protection is determined. It is established that the period of independence is characterized by the formation of a multi-level system of institutional support through international conventions, national lists, project financing of cultural funds, digitalization and integration into cultural tourism. It is proven that the modern model combines state support, inter-institutional coordination and economic incentives for communities, which creates a comprehensive system for preserving living traditions in accordance with international standards for the protection of intangible cultural heritage.

Key words: *institutional models, organizational forms, festive and ceremonial tradition, Polissya, intangible cultural heritage.*